

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA ELMİN İNKİŞAFI FONDU

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun
2014-cü ildə elan edilərək keçirilmiş
3-cü "ŞUŞA QRANTI" müsabiqəsinin (EIF/MQM-3-Shusha-2014-7(22))
qalibi olmuş layihənin yerinə yetirilməsi üzrə

YEKUN ELMİ-TEXNİKİ HESABAT

Layihənin adı: **Böyük güclərin Azərbaycanla bağlı geosiyasi maraqlarında
Naxçıvanın yeri və ermənilər tərəfindən törədilən soyqırımların pərdəarxası**

Layihə rəhbərinin soyadı, adı və atasının adı: **Hacıyev İsmayıl Muxtar oğlu**

Qrantın məbləği: **60 000 manat**

Layihənin nömrəsi: **EIF/MQM-3-Şuşa-2014-7(22)-05/01/5-M-02**

Müqavilənin imzalanma tarixi: **09 dekabr 2015-ci il**

Qrant layihəsinin yerinə yetirilmə müddəti: **12 ay**

Layihənin icra müddəti (başlama və bitmə tarixi): **01 yanvar 2016-cı il-01 yanvar 2017-ci il**

Diqqət! Bütün məlumatlar 12 ölçülü Arial şrifti ilə, 1 intervalla doldurulmalıdır

Diqqət! Uyğun məlumat olmadığı təqdirdə müvafiq bölmə boş buraxılır

Hesabatda aşağıdakı məsələlər işıqlandırılmalıdır:

1	Layihənin həyata keçirilməsi üzrə yerinə yetirilmiş işlər, istifadə olunmuş üsul və yanaşmalar <i>(burada doldurmalı)</i> 2016-cı ildə "Böyük güclərin Azərbaycanla bağlı geosiyasi maraqlarında Naxçıvanın yeri və ermənilər tərəfindən törədilən soyqırımların pərdəarxası" adlı layihə yerinə yetirilmiş, layihə üzrə kitablar və məqalələr nəşr olunmuşdur. Artaşdırma zamanı tarixi-müqayisəli, elmi və siyasi təhlil, tarixi ümumləşdirmə kimi tədqiqat metodlarına və faktoloji materiallara üstünlük verilmiş, arxiv sənədlərinə və ədəbiyyat materiallarına elmi-tənqidi münasibət bildirilmiş, müqayisəli təhlil və qarşılaşdırma üsullarından geniş istifadə olunmuşdur. Qarşıya qoyulmuş məqsəd və vəzifələrin yerinə yetirilməsi, problemin ayrı-ayrı cəhətlərinin uğurlu elmi həlli üçün tarixi proseslərin səbəb və nəticə əlaqələrinin aşkarlanmasına kömək edən metodlardan da istifadə edilmiş, tarixi hadisələrə obyektiv yanaşma prinsipi gözlənilmişdir.
2	Layihənin həyata keçirilməsi üzrə planda nəzərdə tutulmuş işlərin yerinə yetirilmə dərəcəsi (faizlə qiymətləndirməli) <i>(burada doldurmalı)</i> Planda nəzərdə tutulan işlər 100% yerinə yetirilmişdir
3	Hesabat dövründə alınmış elmi nəticələr (onların yenilik dərəcəsi, elmi və təcrübi əhəmiyyəti, nəticələrin istifadəsi və tətbiqi mümkün olan sahələr aydın şəkildə

göstərilməlidir)

(burada doldurulmalı)

Hesabat dövründə alınmış elmi nəticələr əsas olaraq Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivi, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Siyasi Sənədlər Arxivi, Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Arxivi, Böyük Britaniyanın Milli Arxivlərində yer alan materiallara əsasən müəyyənləşdirilmişdir. Bu mənbələr obyektiv kriteriyaların qorunması baxımından xüsusi əhəmiyyətə malikdirlər. Həmin mənbələr əsasında XX əsrin əvvəllərində “erməni məsələsi”nin İngiltərənin geosiyasi planlarında tutduğu yer, Birləşmiş Krallığın Xarici İşlər Nazirliyi, Hərbi Kabineti, Ali Baş Qərargahı, Hərbi Kəşfiyyat Xidməti və s. qurumlar tərəfindən qəbul edilən qərarlarla külli miqdarda maliyyə vəsaitinin, müxtəlif silat və sursatların ermənilər üçün təmin edilməsi araşdırılmış, bu yardımların pərdə arxası səbəblərinə açıqlıq gətirilməyə çalışılmışdır. Böyük Britaniyanın arxiv materiallarından əldə olunan materiallara əsasən müəyyənləşdirilmişdir ki, qarşılıqlı istifadə münasibətləri çərçivəsində formalaşan ingilis-erməni əməkdaşlığı Azərbaycanın bir çox bölgəsində fəlakət mənbəyi olaraq ortaya çıxmış və minlərlə müsəlman türk əhalisinin qətlə yetirilməsinə səbəb olmuşdur.

Yerləşdiyi coğrafi əhəmiyyətinə və enerji mənbəyinə görə “Avrasiyanın dayaq nöqtəsi” kimi xarakterizə olunan, eyni zamanda tarixən geosiyasi maraqların toqquşduğu bölgə olan Cənubi Qafqaza əsrlər boyu imperialist güclər sahib olmağı hədəfləmiş və bu yolda təhlükəli silah kimi başlıca rol oynayan ermənilərdən istifadə etmişlər. Heç təsadüfi deyildir ki, vaxtilə lokal xarakterli “erməni məsələsi” beynəlxalq rəqabətdə maraqları toqquşan böyük dövlətlərin, xüsusilə də Rusiya ilə İngiltərənin təhrikləri nəticəsində ortaya çıxaraq global bir problemə çevrilmişdir. Lakin problemin kökü Rusiya tərəfindən ermənilərin tarixi Azərbaycan torpaqlarına köçürüldüyü və nəticədə “Erməni vilayəti”nin qurulduğu tarixə, yəni XIX əsrin əvvəllərinə qədər uzanır. Ermənilərin köçürülməsi siyasəti Rusiyanın gələcəyə hesablanmış məqsədyönlü planının əsas tərkib hissəsi idi. Əvvəla, Rusiya Azərbaycan torpaqlarına erməniləri köçürərək burada uzun müddətli hakimiyyət qurmaq niyyətində idi;

İkincisi, bu siyasət nəticəsində Qacarlara və Osmanlılara qarşı güclü sədd yaradaraq iqtisadi, hərbi və siyasi imkanlar qazanmış oldu;

Üçüncüsü, Rusiya “erməni kartı”ndan yararlanaraq gələcəkdə Osmanlı Dövlətini parçalamaq, Şərqi Anadoluda yaşayan erməniləri müstəqillik və “Böyük Ermənistan” vədləri ilə qızıışdırmaq, onları öz himayəsi altında birləşdirməyə sövq edərək Osmanlı ərazilərinə yiyələnmək arzusunda idi.

Rusiyanın Yaxın Şərqdə güclənmək, isti dənizlərə enmək strategiyası öz növbəsində İngiltərənin ənənəvi siyasətinə zidd idi, nəticədə “erməni məsələsi” millətlərarası bir problemə çevrildi. XIX əsrin sonlarına doğru İngiltərənin müdaxiləsi nəticəsində “erməni məsələsi” Rusiyanın müstəsna inhisarından çıxarıldı və ingilislərin planları daxilində aktuallaşmağa başladı. 1917-ci ildə Rusiyada baş verən çevriliş nəticəsində “erməni məsələsi” tamamilə ingilislərin inhisarına keçmiş oldu.

Birinci Dünya müharibəsi illərində ingilislər erməni təşkilatlarına dəstək verərək onları etnik-millət münasibətlərinə və qırğınlara təşviq etmişdir. Ənənəvi siyasətinə uyğun olaraq İngiltərə ermənilərin siyasi gələcəyinə dair öhdəliklər götürmüş, “müstəqil Ermənistan” üçün ciddi vədlər vermiş, sadəcə Şərqi Anadoluda deyil, Cənubi Qafqazda da onlardan yararlanmış, “erməni məsələsi”ni Azərbaycanda və onun ayrılmaz parçası olan Naxçıvanda gündəmdə tutmuş, erməniləri Naxçıvana qarşı təcavüzkar hərəkətlərə təşviq etmişdir. Nəticədə ingilis dəstəyi sayəsində hərəkət qabiliyyətlərini artıran və külli miqdarda silah və sursat təmin edən ermənilər Azərbaycanda ciddi etnik təmizlik siyasətini gerçəkləşdirdilər. Azərbaycanın bir çox bölgələrində türk-müsəlman soyqırımı törədildi. Ermənilərin törətdikləri qanlı cinayətlərin arxasında böyük dövlətlərin dəstəyi olduğu, xüsusilə İngiltərə tərəfindən verilən qızıl və funt sterlinqlərin, eyni zamanda silah və sursatın rolu da xüsusilə qeyd edilməlidir.

1917-ci ildə Rusiyada baş verən sosialist inqilabı bu ölkədə siyasi sistemin köklü şəkildə dəyişilməsinə səbəb olsa da, bu dəyişiklik sanki Cənubi Qafqaza dair müstəmləkəçi maraqları

öz sələfindən miras almış sovet Rusyasının burada yürütdüyü milli siyasətə təsir etmədi. Yenidən erməniləri “məzlum”, “əzilən”, “imperialistlərin istifadə etdiyi” yazıq millət kimi göstərməyə çalışan sovet hakim dairələrinin Cənubi Qafqaza dair ənənəvi rus siyasətində yeganə fərqli cəhət 1918-ci ilin mayında yaradılmış daşnak rejiminin sovetləşdirilməsi idi. Bunun üçün Lenin hökuməti hətta ingilislərin təsiri altında olan daşnaklarla danışıqlara da getmiş, Azərbaycanda və Naxçıvanda sovet hakimiyyətinin daha tez qurulmasına baxmayaraq, məhz daşnak rejimi ilə onlar üçün sərfəli olan, Azərbaycan torpaqlarının (Naxçıvan və Zəngəzurun) ermənilərə güzəştə gedilməsini nəzərdə tutan müqavilələr imzalamışdı.

Böyük güclərin Cənubi Qafqazdakı geosiyasi maraqları, bu maraqların reallaşmasında erməni amilindən istifadə edilməsi məsələsi, “erməni dövləti”nin yaradılması, Naxçıvanın ermənilərə verilməsi planları, bu planların mahiyyəti və pərdə arxası aşağıdakı şəkildə xarakterizə oluna bilər:

✓ Hələ XVII-XVIII əsrlərdə erməni kilsəsi və tacir-ideoloqları “dənizdən-dənizə”, “üç dəniz arasında”, “Böyük Ermənistan” və s. bu kimi saxta iddialarla özləri üçün Şərqi Anadoluda və Cənub-Şərqi Qafqazda türk torpaqları hersabına dövlət yaratmaq məsələsini gündəmə gətirmək üçün geniş fəaliyyət göstərmiş, bunun üçün müxtəlif vasitələrə əl atmış və məqsədlərinə nail olmuşlar;

✓ İlk dövrlərdə İngiltərə hakim dairələrinin diqqətini cəlb etməyə nail olsalar da, XVIII əsrdən “erməni məsələsi” ilə fəal maraqlanan, onu öz xarici (müstəmləkəçi) siyasətinin mühüm istiqamətinə çevirən məhz Çar Rusiyası olmuşdur. XIX əsrin əvvəllərində baş verən Rusiya-İran və Rusiya-Osmanlı müharibələrindən sonra imzalanan Türkmənçay (1828-ci il) və Ədirnə (1829-cu il) müqavilələri ilə ermənilərin həmin iki dövlətin ərazisindən kütləvi şəkildə Cənubi Qafqaza, Azərbaycan torpaqlarına köçürülməsinin, ermənilərin bölgədə süni şəkildə etnik-sosial amilə, hətta “Erməni vilayəti” yaratmaqla, həm də inzibati-siyasi amilə çevrilməsinin də əsas təşkilatçısı çarizm olmuşdur;

✓ XX əsrin əvvəllərində Çar Rusiyasının daxilində demokratik hərəkət gücləndikcə (Birinci Rus inqilabı və s.) çarizmin imperialist siyasəti ictimai-siyasi cəhətdən fəal milli bölgələrdə məşhur “parçala və hökm sür” prinsipi ilə etnik münaqişələrin qızışdırılmasına yönəlmişdi. 1905-1907-ci illərdə ermənilərin Azərbaycanda türk əhaliyə qarşı soyqırımının geniş miqyas almasında katalizator rolunda çıxış edən Rusiya hakim dairələri “erməni məsələsi”ndən daxili siyasət aləti kimi də istifadə etmişlər;

✓ Birinci dünya müharibəsinin başa çatması ərəfəsində İngiltərənin Cənubi Qafqazda möhkəmlənmək, Azərbaycanı öz müstəmləkə imperiyasına qatmaq kimi niyyətlərinin olmasına dair məlumatlar olsa da, bu məsələnin mahiyyəti müəyyən qədər qaranlıqdır. Əslində ingilislərin Azərbaycana gəlişinin səbəbi iqtisadi maraqları daxilində bölgəni işğal etmək deyildi. Qənaətimizcə, İngiltərə öz müstəmləkələrinin ərazilərini genişləndirməkdən daha çox, müharibə dövründə ələ keçirdiyi müstəmləkələri qoruyub saxlamaq üzərində düşündü. Xüsusilə İngiltərə baxımından daha çox əhəmiyyət kəsb edən bölgə Yaxın Şərq idi. Enerji resurslarının əsas hissəsinin Osmanlı sərhədləri içərisində yer alması Yaxın Şərqi İngiltərə üçün tam mənası ilə vazkeçilməz bir bölgəyə çevirmişdi. Buna əsaslanaraq qeyd etmək mümkündür ki, İngiltərənin əsas məqsədlərindən biri Türkiyənin tamamilə təkliyə məhkum edilməsini də nəzərdə tutaraq bu dövlət ilə türk dünyası arasında əlaqələri qoparmaq və Pantürkist düşüncələrin önünü kəsmək idi. Bu planın gerçəkləşməsi üçün ən uyğun vasitə və yeganə baryer məhz ermənilər idi;

✓ Rusiyada meydana gələn hadisələrlə əlaqədar olaraq rus dəstəyindən məhrum qalan ermənilər məhz ingilislər tərəfindən silahlandırılmış, terrorçu silahlı dəstələrin liderlərindən yararlanılmış və lazımı şəkildə təlimatlandırılmışdır. Heç də təsadüfi deyildir ki, İngiltərənin Hərbi Şurasının ermənilərə maliyyə dəstəyi verilməsi ilə bağlı qərarlarından sonra külli miqdarda maliyyə vəsaiti ayrılmış, müxtəlif silah və sursatlar ermənilər üçün tədarük edilmişdir. Məhz həmin yardımların və təlimatların nəticəsi idi ki, 1918-1920-ci illərdə Azərbaycanın bir çox bölgələrində, o cümlədən Naxçıvanda ciddi etnik təmizlik siyasəti

gerçəkləşdirilmişdir. Ermənilər tərəfindən törədilən soyqırımı cinayətlərinin arxasında böyük dövlətlərin dəstəyinin olduğu, eləcə də İngiltərənin böyük maliyyə və hərbi yardımının təsiri inkaredilməz həqiqətdir. İngiltərə tərəfindən verilən maddi və hərbi-siyasi dəstək hər şeydən əvvəl bu dövlətin ermənilərin siyasi gələcəyinə dair götürdüyü öhdəliklər və “müstəqil Ermənistan” üçün verdiyi ciddi vədlərlə bilavasitə əlaqədar idi. Düzdür, dinc əhaliyə qarşı törədilən bu cinayətlər ingilislərin planları daxilində yer almısa da, sırf Panturanizm təhlükəsinə qarşı silahlandırılan ermənilər həmin yardımdan faydalanaraq kütləvi qırğınlar törətməkdən çəkinməmişdilər;

✓ Hadisələrin sonrakı gedişatı göstərdi ki, Osmanlı Türkiyəsinə dair imperialist planları kontekstində İngiltərə “erməni dövləti” təzahüründə xristian bir topluluğun Şərqi Anadoluda qurulmasına heç bir vəchlə razı olmamış, “müstəqil Ermənistan”ın Türkiyə ilə Azərbaycan arasında, Naxçıvanı da əhatə edən bir bölgədə qurulmasını və sərhədlərinin müəyyənləşdirilməsini planlamışdı;

✓ Erməni dövlətinin qurulmasının Antanta dövlətləri, xüsusilə İngiltərənin yardımı sayəsində gerçəkləşdiyini nəzərə alsaq, İngiltərə bu dövləti yaratmaqla Rusiya və Türkiyəyə xəbərdarlıq etmək istəmişdi. Bu xəbərdarlığın da mahiyyəti ondan ibarət idi ki, bir erməni dövləti qurulacaqdı, lakin Osmanlı Dövlətinin ərazilərində deyil, Cənubi Qafqazda gerçəkləşəcəkdə. Çünki “erməni dövləti” Şərqi Anadoluda yaradılsaydı, bu dövlət İngiltərənin deyil, Rusiyanın nəzarəti altına keçə bilərdi. Bu ehtimalı nəzərə alan İngiltərə Osmanlı torpaqlarını öz nəzarətində saxlaya bilmək üçün ermənilər üçün dövlət qurulması məsələsini Cənubi Qafqaza ixrac etmişdir;

✓ Birinci Dünya müharibəsindən sonra İngiltərənin də bölgəni tərk etməsi ilə Cənubi Qafqazın artan coğrafi-siyasi və geostrateji mövqeyi ABŞ-ın da diqqətini daha çox cəlb etməyə başlamış, amerikalılar “sahibsiz” görünən Cənubi Qafqazda mandatlıq rejimi yaratmağa çalışmış, bu vasitə ilə Hindistan yolu üzərində yeni nüfuz sahələri əldə etmək və Qafqazın neft qaynaqlarına da yaxın olmaq istəmişdir. Çünki buradan gələcəkdə nəinki Azərbaycana, Ermənistana, İran və Türkiyəyə, eləcə də bütün Yaxın və Orta Şərqlə çox asanlıqla nüfuz etmək olardı. ABŞ-ın əsas məqsədlərindən biri də Naxçıvanda neytral zona yaradaraq tam səlahiyyətli bir amerikalı general-qubernatorluğunun təsis edilməsi olsa da, onların bu planı uğursuzluqla nəticələnmiş, ümumilikdə ABŞ-ın Cənubi Qafqazda mandatlıq istəyi reallaşmamışdır. Şübhəsiz ki, bunun da müəyyən səbəbəri olmuşdur. ABŞ-ın neytral zona yaratmaq cəhdinin qarşısının alınması əhalinin inadlı müqavimətindən qaynaqlansa da, bu dövlətin Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistanı ümumi bir mandatda birləşdirmək istəyi bilavasitə İngiltərənin etirazları nəticəsində baş tutmadı. Lakin realıq bu idi ki, Cənubi Qafqazda böyük güclərin geosiyasi maraqları toqquşsa da, baryer kimi türk dünyasının bağrına xəncər kimi sancılan “erməni dövləti”nin qurulması ilə bağlı planlar onları ümumi mövqedə birləşdirən əsas amil idi;

✓ Beləliklə, qarşılıqlı istifadə və faydalanma münasibətləri çərçivəsində vəd edilən “Böyük Ermənistan” dövləti yaradılsa da, Türkiyə ilə türk dünyası arasında tampon dövlət olaraq daşnak Ermənistan dövləti qurulmuş, ümumtürk birliyi arasına baryer kimi ermənilər yerləşdirilərək Panturanizmin qarşısına sədd çəkilmişdir. Digər bir ifadə ilə desək, Ermənistan dövlətinin qurulması Antantanın məqsədləri içərisində olub, Panturanizm təhlükəsinə qarşı baryer kimi “əsas maneə” rolunu oynamış və bu yolda milyonlarla vəsait xərclənmişdir.

✓ Erməni dövlətinin Cənubi Qafqazda qurulması məsələsi böyük güclərin geosiyasi planlarının nəticəsi olsa da, onu türk sivilizasiyasına qarşı bir təhdid olaraq da dəyərləndirmək mümkündür. Xüsusilə türk dünyası arasındakı əlaqələri təmin edən “türk qapısı” Naxçıvanın bu dövlətlər tərəfindən ermənilərə verilməsi cəhdlərinə də məhz bu aspektdə baxılmalıdır. Türkiyənin və Azərbaycanın parçalanmasında, hər iki dövlətə məxsus ərazilərin ermənilərə verilməsində aparıcı güclərin məqsədi məhz bundan ibarət idi. Böyük dövlətləri əsl həqiqətdə heç də ermənilərin taleyi maraqlandırmamış, bu məsələdən yalnız bu bölgədə o dövrdən üzvi bəri dəyişməyən geosiyasi, geoiqtisadi maraqları naminə istifadə etmişlər;

✓ 1917-ci ilin oktyabrında Rusiyada inqilabi çevrilişlə baş vermiş siyasi sistem dəyişikliyindən sonra da “erməni məsələsi” rus hakim dairələrinin fəal xarici siyasət predmeti

olmuş, Lenin hökuməti Cənubi Qafqazda öz imperialist maraqlarını təmin etmək üçün milli məsələdə hətta antisovet mövqeli daşnaklarla sazişə getməkdən belə çəkinməmiş, 1920-ci ildə imzalanan iki (10 avqust, 28 oktyabr) müqavilə ilə tarixi Azərbaycan torpaqlarının – Naxçıvan və Zəngəzurun ermənilərə güzəştə gedilməsinə də razılaşmışdı. Məhz bu mövqe nəticəsində Zəngəzur erməni işğalı altında qaldı;

✓ Osmanlı Dövlətinin, daha sonra isə milli azadlıq hərəkatı nəticəsində Türkiyədə real idarəçiliyi ələ alan Türkiyə Böyük Millət Məclisi Hökumətinin bir tərəfdən türk dövlətinin mövcudluğunun qorunub-saxlanması, digər tərəfdən isə Cənubi Qafqazda özünün varlığı üçün həyati əhəmiyyət daşıyan mövqelərinin əldən verilməməsi uğrunda apardığı mübarizə bölgədə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün qorunub saxlanılmasında mühüm amil olmuşdur;

✓ 1918-1920-ci illərdə türk hərbi komandanlığının Naxçıvandakı məqsədyönlü fəaliyyəti, bu qədim türk torpağının erməni işğalından qorunması uğrunda yerli əhali ilə birgə mübarizəsi, 1921-ci ildə Moskva və Qars müqavilələrinin imzalanmasına dair danışıqlarda Türkiyə tərəfinin Azərbaycana fəal diplomatik dəstəyi Naxçıvanın ərazi bütövlüyünün qorunmasında və tarixən həmişə olduğu kimi, Azərbaycanın tərkibində qalmasında həlledici amil oldu. Naxçıvanın Azərbaycanın daxilində yekun siyasi muxtariyyət statusunun təmin edilməsində də Türkiyə dövlətinin mühüm təsiri vardır.

4

Layihə üzrə **elmi nəşrlər** (elmi jurnallarda məqalələr, monoqrafiyalar, icmallar, konfrans materiallarında məqalələr, tezislər) (dərc olunmuş, çapa qəbul olunmuş və çapa göndərilmişləri ayrılıqda qeyd etməklə, uyğun məlumat - jurnalın adı, nömrəsi, cildi, səhifələri, nəşriyyat, indeksi, İmpact Factor, həmmüəlliflər və s. bunun kimi məlumatlar - ciddi şəkildə dəqiq olaraq göstərməlidir) *(surətlərini kağız üzərində və CD şəklində əlavə etməli!)*

(burada doldurmalı)

1. **İsmayıl Hacıyev – 1 kitab və 1 məqalə nəşr olunmuşdur.**

Kitab – (Территориальные притязания и кровавые преступления армян против Азербайджана. Москва: Столица, 2016); və
1 məqalə – Lost historical lands of Azerbaijan // Irs Heritage, 2016, №1 (24), p. 48-56.

2. **Emin Şıxəliyev –1 kitab və 4 məqalə nəşr olunmuşdur.**

Kitab – İngiltərənin geosiyasi maraqlarında “erməni məsələsi”nin yeri və Azərbaycana təsiri (1917-1920). Naxçıvan: Əcəmi, 2016, 144 s.

1 – Çarlık Rusya tərəfindən ermənilərin Azərbaycan topraklarına göçürülməsi və akabinde oluşturuulan Ermeni Vilayeti (1828) (Rus və Ermeni kaynakları ışığında) // Çankırı Karatekin Üniversitesi, Avrasya Stratejik Uygulama ve Araştırma Merkezi, Uluslararası Avrasya Strateji dergisi, Çankırı, 2015, cilt:4, sayı:1, s. 7-24.

2 – Ermənilərin Naxçıvan iddiaları və XX. yüzilin başlarında yapılan katliamlarda Büyük Güçlərin rolü // Ermeni Araştırmaları dergisi, Ankara, 2016, sayı: 53, s. 90-106) nəşr olunmuşdur.

3 – Britain’s “Armenian policy” in the South Caucasus (1917-1920) // Irs, Heritage, 2016, №1 (20), p. 52-57.

4 – Böyük Britaniyanın arxiv materialları əsasında İngiltərənin “erməni” siyasəti və Naxçıvana təsiri (1917-1920-ci illər) // Naxçıvan Dövlət Universitetinin Elmi Əsərləri, 2016, №5 (79), s. 28-36.

5 - Britain’s “Armenian policy” in the South Caucasus (1917-1920) // Irs, Heritage, 2016, №1 (20), p. 34-41.

3. **Mehman Şabanov – 1 məqalə nəşr olunmuşdur.**

1 – Azərbaycan-Ermənistan münaqişəsi və münaqişənin nizama salınmasında böyük dövlətlərin mövqeyi // AMEA Naxçıvan Bölməsinin “Xəbərlər” jurnalı, 2016, №3, cild: 12, s. 83-97.

2 – XX əsrin 90-cı illərində “Qars müqaviləsi”nin gündəmə gətirilməsi Naxçıvanın

	erməni işğalından qorunmasında vasitə kimi // “Naxçıvan” Universitetinin “Elmi əsərlər” jurnalı, 2017, № 1, s.221-229
	4. Elman Cəfərli – 1 kitab və 1 məqalə nəşr olunmuşdur.
	Kitab – Rusiya və Türkiyənin Cənubi Qafqaz siyasətində Naxçıvan (XX əsrin əvvəlləri). Naxçıvan: Əcəmi, 224 s.
	1 – Sovet Rusiyasının Cənubi Qafqazda milli siyasəti və Naxçıvan məsələsi // AMEA Naxçıvan Bölməsinin “Xəbərlər” jurnalı, 2016, №3, cild: 12, s. 98-110.
	2 – Çarizmin Azərbaycana qarşı müstəmləkəçilik siyasətində erməni amili) “Naxçıvan” Universitetinin “Elmi əsərlər” jurnalı, 2016, №2, s.154-164
5	İxtira və patentlər, səmərələşdirici təkliflər (burada doldurulmalı)
6	Layihə üzrə ezamiyyətlər (ezamiyyə baş tutmuş təşkilatın adı, şəhər və ölkə, ezamiyyə tarixləri, həmçinin ezamiyyə vaxtı baş tutmuş müzakirələr, görüşlər, seminarlarda çıxışlar və s. dəqiq göstərməlidir) (burada doldurulmalı)
	<ul style="list-style-type: none"> - Layihə icraçılarından tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Emin Şıxəliyev 24-29 may 2016-cı il tarixlərində İngiltərənin Milli Arxivlərində işləmək üçün Londonda ezamiyyətdə olmuşdur. - Layihə icraçılarından tarix üzrə fəlsəfə doktoru Mehman Şabanov 21-23 iyun 2016-cı il tarixlərində AMEA-nın Tarix İnstitutunun elmi kitabxanasında ezamiyyətdə olmuşdur.
7	Layihə üzrə elmi ekspedisiyalarda iştirak (əgər varsa) (burada doldurulmalı)
8	Layihə üzrə digər tədbirlərdə iştirak (burada doldurulmalı)
9	Layihə mövzusu üzrə elmi məruzələr (seminar, dəyirmi masa, konfrans, qurultay, simpozium və s. çıxışlar) (məlumat tam şəkildə göstərməlidir: a) məruzənin növü: plenar, dəvətli, şifahi və ya divar məruzəsi; b) tədbirin kateqoriyası: ölkədaxili, regional, beynəlxalq) (burada doldurulmalı)
	Mütəmadi olaraq mövzu üzrə seminarlarda, konfranslarda və dəyirmi masalarda layihə iştirakçıları tərəfindən elmi məruzələr söylənilmişdir. 1918-1920-ci illərdə ermənilər tərəfindən Azərbaycanda törədilmiş soyqırımı cinayətləri, Xocalı faciəsi ilə bağlı AMEA-nın Naxçıvan Bölməsində, Naxçıvan Dövlət Universitetində və “Naxçıvan” Universitetində keçirilmiş elmi-praktik konfranslarda, 07-10 aprel 2016-cı il tarixdə Şamaxı şəhərində keçirilən “Azərbaycan və Şərqi Anadoluda türk-müsəlman əhaliyə qarşı soyqırımları (1914-1920-ci illər)” mövzusunda həsr olunmuş III beynəlxalq elmi konfransda, T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, AMEA Tarix İnstitutu, Naxçıvan Dövlət Universiteti və İğdır Universitetinin birlikdə 2016-cı il noyabrın 17-19-da Naxçıvanda təşkil etdikləri “Tarih ve Kültür Ekseninde Orta Aras Havzası” Beynəlxalq Simpoziumunda layihə üzvləri məruzə ilə çıxış etmişlər.
10	Layihə üzrə əldə olunmuş cihaz, avadanlıq və qurğular, mal və materiallar, komplektləşdirmə məmulatları (burada doldurulmalı)
	Layihə üzrə 1 ədəd masaüstü kompüter dəsti - HP ProDesk 490 G2 MT PC Intel Core İ7 – 4790

	<p>3.6 G, 1Tb 7200 SATA, DVD+I- RW SD Reader? 2 GB GF GT630, 8 GB DDR3-1600, HP W 2072a 20 LED Monitor, Lisenziyalı əməliyyat sistemi – Windows 8.1 Pro(eng), MS Office 2013 və Antivirus (1 illik lisenziyalı)Proqram təminatı ilə</p> <p>3 ədəd Noutbuk kompüter – ACER TMP256-MG, CPU Core İ7-4510U, 8 GB RAM, 2 GB VGA, 1Tb HDD,Çanta, maus Lisenziyalı əməliyyat sistemi - Windows 8.1 Pro(eng), MS Office 2013 və Antivirus (1 illik lisenziyalı)Proqram təminatı ilə</p> <p>2 ədəd Çoxfunksiyalı printer 3-ü 1-də - HP LaserJet PRO 100 MFP M125A, A4, 20 ppm, 600x600 dpi, 128 MB, USB, Flatbed</p> <p>4 ədəd 3ü 1-də Çoxfunksiyalı printer üçün katric – CF283A</p> <p>3 ədəd Noutbuklar üçün çanta və mouslar (komplekt) Fondan təhvil alınaraq layihə çərçivəsində Layihə rəhbəri və əməkdaşlar tərəfindən istifadə olunmuşdur.</p>
11	<p>Yerli həmkarlarla əlaqələr</p> <p>(burada doldurulmalı)</p> <p>AMEA Qafqazşünaslıq İnstitutunun direktoru, tarix üzrə elmlər doktoru, professor Musa Qasımlı və A.A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutunun əməkdaşı, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, dövlət mükafatı laureatı Nigar Gözəlova ilə əlaqə saxlanmış və problemlə bağlı müzakirələr aparılmışdır.</p>
12	<p>Xarici həmkarlarla əlaqələr</p> <p>(burada doldurulmalı)</p> <p>Türkiyə Cumhuriyyəti Adnan Menderes Universitetinin müəllimi, Doç. Dr. Dilşen İnce Erdoğanla, Türk Tarix Qurumunun əməkdaşı Prof. Dr. İbrahim Əthəm Atınlı və Təbriz Universitetinin müəllimi, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Masoumeh Daei ilə əlaqə saxlanmış və mövzu ilə bağlı müzakirələr aparılmışdır.</p>
13	<p>Layihə mövzusu üzrə kadr hazırlığı (əgər varsa)</p> <p>(burada doldurulmalı)</p>
14	<p>Sərgilərdə iştirak (əgər baş tutubsa)</p> <p>(burada doldurulmalı)</p>
15	<p>Təcrübəartırmada iştirak və təcrübə mübadiləsi (əgər baş tutubsa)</p> <p>(burada doldurulmalı)</p>
16	<p>Layihə mövzusu ilə bağlı elmi-kütləvi nəşrlər, kütləvi informasiya vasitələrində çıxışlar, yeni yaradılmış internet səhifələri və s. (məlumatı tam şəkildə göstərməlidir)</p> <p>(burada doldurulmalı)</p> <p>Layihə iştirakçıları Naxçıvan Dövlət Televiziyasında, Kanal 35 telekanalında, Şərqi Qapısı qəzetində, Naxçıvanxeberleri.com saytında və digər kütləvi informasiya vasitələrində çıxışlar etmişlər. Eyni zamanda “Armenian Claims Are Ornate with Mythological Stories” mövzusunda Turkish American News xəbər portalında müsahibə gerçəkləşdirilmiş (http://www.turkishamericannews.com/headline-news/item/7436-armenian-claims-are-ornate-with-mythological-stories), bununla birlikdə həmin portaldakı daha sonra “Armenians’ genocide claims, historical facts and comparative analyses” adlı məqalə yayınlanmışdır (http://www.turkishamericannews.com/headline-news/item/8170-armenians-genocide-claims-historical-facts-and-comparative-analyses).</p>

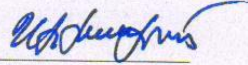
SİFARİŞÇİ:
Elmin İnkişafı Fondu

Baş məsləhətçi
Quliyeva Mülayim Sahib qızı

(imza)
" _ " _____ 2018-cı il

İCRAÇI:

Layihə rəhbəri
Hacıyev İsmayıl Muxtar oğlu

(imza)
"21" -09 - 2018-cı il